

NASYPAT SÝKORKÁM, A PAK SE ZABÍT

Lyrika je nejsilnějším literárním druhem českého písemnictví. Řekneme-li, že i kultury (a snad i kultury v absolutním smyslu), není to možná přehnané. Lyrika znamená vnímavost vůči bytí: všeho a čehokoli! Citlivost vůči čemukoli neznámá jen svět lidí, věcí a tak dál. Znamená i citlivost vůči básnické formě; rytmu a zvuku, jazyku. Jen tam, kde se citlivost vůči bytí a světu setká s citlivostí vůči poetické formě, vzniká lyrika; lyrika ve výsostném smyslu. Výraz formuje bytí, lyrika je postoj. Řekneme-li postoj, znamená to životní úděl. Z postoje nejde odejít, z postoje se necouvá. Úděl lyrika je vysilující; vnímavost vůči čemukoli znamená i kdekoli a kdykoli. Ráno, večer; v noci beze snů i ve snech. Při odpočinku i v práci. Chodba a kancelář, polní cesta, hájek, hospoda. Řeči a zpěv. Euforie a úzkost. Někdy je toho příliš: chtělo by se couvnout, necítit; nebýt. Citlivost vůči bytí je i citlivostí vůči nebytí: čehokoli, včetně mne samého! Sebevražda je vzpoura proti přemíře a přesile bytí.

Známe klasické školy, které dosáhly v artikulaci bytí velkého mistrovství. Jejich formy bývají sevřené, neboť bytí není synonymum života, jak se běžně jeví. Bytí je nitro věcí a dějů. Několik veršů o třesňovém květu, o vonícím prachu ulic po dešti. Krchovský však nepíše haiku ani žádnou jinou formu východních škol. Volí formu evropskou a nejevropštější, která ovládá poezii od středověku: čtyřverší! Evropa má čtyřverší v krvi, a chce-li vyslovit věci nejniternejší, uchyluje se právě k němu; Krchovský má čtyřverší v krvi. „Vždy jsem měl slabost pro symboly / (ach, na dotek je blízko květ!) / tohle už ale prosím bolí... / nedáš mi – aspoň přivonět?!“ Definitivní výpověď se vešla do čtyř veršů. Jen devět z šestašedesáti básní nové Krchovského sbírky má víc než čtyři verše. Ostatní jsou tvořeny jediným čtyřverším; to je k artikulaci bytí až dost. Bytí není pojem, který

Krchovskému vnucujeme: je to jeho vlastní pojem a výraz! Když řekne: „Konečně začínám být“, může to označovat leccos, ale znamená to vždy jediné.

Vstupní báseň (jejíž poloverš dal jméno celé sbírce) je zoufalá jako osamělé dítě. „Já už chci domů, stýská se mi tady / už přijďte si pro mě, já chci domů!“ Co všechno se může skrývat v tak jednoduchých větách... Krchovský zahrál na halasovskou notu, a šel v tom dál než Halas: až k jádru touhy po návratu! Řekneme-li, že to jádro je symbolické, může to opět označovat mnoho věcí, od nejkonkrétnějších až po ty zcela imaginární: „Přilepil jsem známku slzou z brady / a neodeslal. Nemám kam a komu“. Pláče tu dítě, nebo muž? Pláčou oba. Dítě v muži pláče: ono je odesílatel lyrické zprávy, kterou zapisuje muž. Ten muž ovšem stárne. A jak se čas naklání k okraji, neví poznenáhlu kudy kam. Návrat do starých míst není návratem mladého času; a utěšující hlas, ruka nikde. Vstupní báseň je svým vyzněním eschatologická – hned v té následující Krchovský vypílá bohu (s malým písmenem, zato pěkně od plic): „Nikdo mi neřekl při cestě na svět / že jednou budu zas muset jít nazpět!“ Z osamělého dítěte se stalo dítě opuštěné.

Je to právě dítě v stárnoucím muži, které je zdrojem možné vnitřní obnovy. Je to ale vůbec k něčemu? Proč se obnovovat a radovat z dalšího jara? I poražený strom může ještě kvést: „...rozvil se květ... Na statém kmeni! / ještě to neví, že už není“. Bytí se sytí obnovou; kde se neobnovuješ, nejsi. V tomto smyslu kvetoucí statý peň ještě je. Říká-li básník: „umírám steskem po sobě“, není to narcismus Doriana Graye! Krchovský je mistrem nenápadných symbolů. Všechno tu vypadá jako běžná realita, a všechno je plně skrytého významu. Je tomu tak proto, že všechno je vtaženo do okruhu niterné účasti. Přemíra bytí je přemírou účasti. Řekli jsme, že do okruhu lyrické účasti může kdykoli a kdekoli vstoupit cokoli... A tak i žena! Tady hraje Krchovský na starou známou notu.

JSEM JEŠTĚ ŽIV?

Přehlédneme-li literární dílo Jiřího H. Krchovského, všimneme si poněkud zvláštního postavení čtyř původních knih: *Poslední list* (2003), *Nad jedním světem* (2004), *Dvojitě dno* s podtitulem *Básně a zápisky veršem převážně z roku 2009 a první poloviny roku 2010* a zatím poslední kniha z konce minulého roku s titulem *Já už chci domů*, přičemž podtitul je podobný – *Básně a zápisky veršem 2011–2015*.

Faktografická preciznost podtitulu není náhodná, jelikož básně nejsou totéž co zápisky veršem. To souvisí s tím, co o sobě Krchovský tvrdí: *nejsem básník, ale antibásník!* Psaní poezie není primární, je to záznam o životě. Básně jsou řazeny chronologicky, vždy je uveden měsíc a rok vzniku. První báseň z června 2011 je nesená incipitem totožným s názvem knihy, „Já už chci domů, stýská se mi tady“, poslední, začínající veršem „Se sebou přit se, škoda času“, byla zapsána v červenci 2015. Smyslem celé knihy je soubor se sebou samým a s věčností. Odvěké téma, jediné, které stojí za zmínku. Poezie je tu formou a způsobem záznamu, plní úlohu komunikačního pole mezi autorem a světem, zásvětím, nadmyslnem, je svědectvím o stále trvajícím boji o existenci uvnitř i vně. Krchovský umí být zarputilý, vzdorovitý, vzpurný a vzteklý, ale přitom jemný a až hodinářsky přesný. A i když se to na první pohled nezdá, celou svou bytostí bojuje o duši. V posledních dvou verších poslední básně knihy říká: „*důkaz, že duše není věčná / přijmu až s koncem nekonečna*“. Paradox. Konec nekonečna je něco jako konec kruhu. Nikdy nenastane. Nikdy se nedo-

zvíme, jestli je duše věčná. Až na konci nekonečna. Takže duše věčná je. A upírat jí věčnost a sama sobě spásu je jen škoda času, jak slyšíme a čteme. To je konstatační, resumé, vyjádření zkušenosti zápasu.

Jeho prostor je vytyčen již prvními třemi básněmi. V první se říká: *já už chci domů*. Ale *nemám kam*. Narážíme tu na fenomén vydědění a vyhnanství v tomto světě, fenomén opředěný mýty a legendami. Druhá báseň oprávněně budí pozornost: „*Jestliže, bože, jsi, tak už mě nese / podmínky, kterých dal, jsou prostě nefér! / nikdo mi neřekl při cestě na svět / že jednou budu zas muset jít nazpět*“; vlastně rozvíjí ústřední motiv nastolený předchozím textem. Zaujme vulgarita, v této knize sporá, ale zde i v celém díle J. H. Krchovského smysluplná a funkční, jelikož chce zdůraznit a zvýraznit zcela ne vulgarní, hluboce prožitý a v podstatě tragický obsah. Báseň je totiž ani ne tak dialogem, ale polemikou s bohem, polemikou o smysl vlastního života, za nímž se snažíme všichni nalézt nějaký záměr, cíl, a tak jej uchopit. Tato báseň, jako mnohé další, je tázáním skoro hněvivým, smutkem a lítostí, jistou bezmocností vyhrocenou až k vzteku, aby autor posléze od expresivního a emotivně vypjatého vyjádření klesl k suchému, věčnému konstatování stavu věcí. A v tom, tady i jinde, je i teologicky přesný. Je přece zřejmé, že naše stvoření se děje bez jakékoli spolupráce s tvůrcem, a že pokud je život dar, tak jej dostáváme, aniž bychom dárce znali, a navíc – tento dar je závazkem. Moje tělo vlastně není moje, život je mi svěřen a jednou jej musím vrátit a někdo se bude ptát a já budu muset vydat počet. Toto je smysl textu. Protože si je básník plně vědom závažnosti a závaznosti daru života, nelaš-

Erotický cynismus, gellnerovštější než sám Gellner, milostný výraz protažený stokou. Proč se nám tohle všechno už nezajedlo? Protože v tom všem jde ještě o něco jiného: „... *chci jen tu tvou... ach, vílo malá? / chci víc: abys mě milovala!*“ Hle, květ na statém kmeni! Touha být je venkonce touhou po lásce. Bytostná obnova však opět znamená – domov! Kde ho vzít, a nekrást? Bytí se nekraje, a ironie tě nevykoupi.

Všechno se tu stahuje kolem dvou základních motivů: motivu domova a motivu nebytí. Bytí znamená domov. Byt doma znamená mít domov: zdi, mezi nimiž se cítím v bezpečí. Zdi však jsou bezpečné jen zevnitř: když je s někým sdílíme! Sdílíme je? A tady nastupuje motiv nebytí. Protože pokud nesdílíme domov v bytostném smyslu, žijeme v ubytovně, v trvalém provizoriu. Trvalé provizorium umožní přežívat, ne však žít. Existovat, ale ne být: „*zdá se mi živý sen, že nejsem živý*“. Účastenství bez sdílení je nebezpečná věc: ztratím-li se v objektech účasti, zaplaví

mne bolest, lítost. Je to angažmá bez úhrady. Po bolesti a lítosti – únava. Nebo alkohol, kocovina. Je to angažmá s trestem. Vtírá se myšlenka na sebevraždu: „*Kouření může zabít / já ale nesmím... Nesmím?! Nesmím*“. Proč nesmím? Kdo mi to zakazuje? Bojím se smrti, nebo mi život stále něco dává? Je ubytovna bytí i ubytovnou naděje? A jaké? V co vlastně doufám? Že pro mne někdo přijede a odveze mne z ubytovny domů? Umíme si představit, že všechno půjde pod tíhou života dál svou cestou, a stále rychleji: „*nasypat sýkorkám... A pak se zabít*“. Jestli nás neudrží naživu sýkorky, tak co tedy?

Krchovského svět je světem ambivalencí. Cynismus a účast, vulgarita a něha, ironie a touha. Nejvýraznější je ambivalence náboženská; snad je obsažena už v básnickovu pseudonymu. Řekli jsme, že vstupní báseň je svým vyzněním eschatologická a že Krchovský hned v té druhé spílá bohu. „*Jestliže, bože, jsi, tak už mě nese / podmínky, kterých dal, jsou prostě nefér!*“ Voltaire po zemětřesení v Lisabonu je proti tomuhle svěčková bába. Jaký smysl ale má (můžete namítnout) oslovovat a doslova obviňovat „boha“, v něhož podle všeho nevěřím? Tento smysl je opět symbolický: je to *bůh* ateisty! Kde všechno zklamalo, sním o vzdáleném břehu a přístavu. Touha být je touhou po lásce. Touha po domovu konverguje k touze po Bohu. Taková je logika věcí; logika nevědomá, musíme dodat. Touha je projekt nevědomí. Nemám-li skutečný domov, byl domov ztraceného dětství neskutečný? Nikoli. Touha, abych byl vyveden z bezdomoví, z něhož nedokážu vybřednout, je skutečná! Upíná-li se k imaginárnímu domovu, není to prostě nebytí: je to domov! Ne krchov. Domov. „*Důkaz, že duše není věčná / přijmu až s koncem nekonečna*“. Takový je závěr sbírky. Bude cesta J. H. Krchovského cestou Verlainovou? Nemožné to není, nás však zajímá výlučně její hodnota umělecká; analýza symbolů ještě ani nezačala.

Milan Exner

kuje, nerouhá se, života si cení jako života vlastního, i když je stále častěji k neunesení. I proto v třetí básni čteme: „*duším se, bože, darem tvým! / a čím miž život stojí za to / tím víc já kretén na něm lpím*“.

Samota, smrt a zánik jsou neustále přítomny v této poezii jako v každé jiné tvorbě, již lze uznat uměním. Umění je totiž z valné části soubor s časem a hra o čas. Nesmí nás mást lehkost a nadsázka, s níž autor shlíží na svět. I za humorem a vtípem či pointou se skrývá krutý úšklebek a smutek. Ovšem ne ten blazeovaný a sentimentální bol, daleko spíš smutek pramenící z poznání a vědění vyjádřeného často paradoxem a skrývajícím v sobě smích. Krchovský je znalý vytváření kontrastních pozic. Toto je umění mágů, odhalit podstatu věci kontrastem! I proto není a nemůže být Krchovského poezie především a jen stylizovaná. Z hlediska čtenářského zájmu a vzhledem ke způsobu užití poetických i lexikálních prostředků je v prvním plánu jistě efektní, zaujme, nenudí, ale nikdy není laciná. Naopak je až zoufale pravdivá. Prostředky, jež využívá, jsou zcela adekvátní reálné životní situaci, a tak zdůrazňují realismus v díle obažené. Pointa je mistrovství paradoxu a život je vtípný, ironický, paradoxní a jeho pointou je smrt. Vždy však zůstane na čtenáři, aby našel v předkládané poezii i tuto nejkřutější podobu života. Mnohdy je vyslovena s lehkostí, jindy připomenuta zcela lapidárně, přesto ji často jen s úsměvem registrujeme, a i když se to zpočátku nezdá a nechceme tomu příliš věřit, je možné ji zahlédnout ve zvlášť zřetelných obrysech. Ale to by se musel člověk skrze báseň podívat do nitra svého vlastního života a zahlédnout vlastní smrt. Ostatně především

k tomu Krchovského tvorba jednoznačně vybízí.

Neustále přítomné napětí mezi životem a smrtí má mnoho podob. Krchovský je člověkem řádu, a tak svébytně rozvíjí i hru *Řád versus osud*, aby sumarizoval: „*je-li Vše věcí Náhody / pak každá z nich je věcí Řádu*“. Toto je jediná báseň, v níž autor používá velkých písmen na začátku slova. Je to důležité, protože tady jde o Vše, o smysl a Řád celku. Báseň můžeme číst hned na začátku knihy, ale její epigramatické a gnómičké vyznění je sugestivně naplněno v samotném závěru sbírky a opět v souvislosti s časem: „*Dny budoucí si hryžou palce / a odžít si ruce mnou... / minulost není za mnou, v dálce / jde věrně o krok přede mnou*“. Jakákoli představa pohybu, toho, že něco někam spěje, je ve vztahu k celku, jenž znamená vše, lichá. Klam k uzoufání, přestože doložený vlastním bolestným životem.

Nevím, jestli kdy dřív, ale teprve před pár lety jsem zaslechl z básnickových úst slovo hermetismus. Nemám důvod domnívat se, že by nebylo myšleno a bráno se vši vážností. Je-li tomu tak, pak je Krchovský svým životem i tvorbou adeptem par excellence. Zkušenost lidského života je nesdělitelná a nepřenositelná, člověk vše musí prožít a udělat sám, a když říkám vše, myslím tím celek života, jenž nelze sdílet. Každý z nás je obětí sám za sebe. Před čtyřmi lety Krchovský v jednom rozhovoru prohlásil: „*Cesta z utrpení existuje směrem k jinému utrpení, od jednoho k druhému*.“ A to je to, co nás upamatovává na život. Krchovského poezie je jeho pregnančním, svébytným a hlubokým zaznamenáním.

Igor Fic